

Max Weber

TRIJE ČISTI TIPI LEGITIMNE OBLASTI

Legitimnost oblasti; temelji legitimnosti. I. Legalna oblast, str. 475. – II. Tradicionalna oblast, str. 478. – Karizmatična oblast, str. 481

Oblast, tj. možnost vplivati na koga, da ravna po določenem ukazu, lahko temelji na različnih motivih pokorščine: lahko je pogojena zgolj z interesi, torej s smotrnimi racionalnimi (zwecksrationalen) preudarki o prijetnih oz. neprijetnih posledicah neposlušnosti. Ali pa po drugi strani samo z »običajem«, zatohlo navado na privajeno ravnanje, lahko pa je pogojena tudi afektivno, **zgolj** z osebnim nagnjenjem podložnih. Oblast, ki bi temeljila *le* na takih osnovah, pa bi bila relativno labilna. Pri vladajočih in podložnih je oblast navadno notranje podprta s *pravnimi temelji*, temelji njene »legitimnosti«, omajanje tega prepričanja v legitimnost pa ima navadno daljnosežne posledice.

»Temelji legitimnosti« oblasti so v docela čisti obliki le trije. Vsak izmed njih je – v čistem tipu – povezan s povsem različno sociološko strukturo upravljalke ekipe in sredstev upravljanja.

I. **Legalna oblast** na osnovi zakona. Najčistejši tip je birokratska oblast. Osnovna značilnost je, da se lahko s formalno-korektno sprejetim zakonom poljubna pravica ustvarja in (obstoječa poljubno) spreminja. Oblastna zveza je bodisi izvoljena ali postavljena, sama in vsi njeni deli so **obratni**. Heteronom in heterokefalen (delni) obrat naj se imenuje organ oblasti (Behörde). Upravljalška ekipa se sestoji iz **uradnikov**, ki jih imenuje oblastnik, podrejeni so **člani** zveze (»državljanji«, »tovariši«).

Poslušnost ne velja osebi na osnovi njej lastne pravice, temveč zakonskemu **pravilu**, ki določa komu in v kolikšni meri je treba biti poslušen. Tudi tisti, ki ukazuje, je poslušen in sicer s tem, ko izdaja ukaze, nekemu pravilu: »zakonu« ali »uredbi«, neki **formalno** abstraktni normi. Tip tistega, ki ukazuje, je **»predpostavljeno«**, čigar oblastna pravica je legitimirana z zakonskim **pravilom** znotraj neke stvarne »kompetence«, katere zamejitev temelji na specializaciji glede na strokovne zahteve v zvezi z delom uradnika in glede na stvarno smotrnost. Tip uradnika je šolani **strokovni** uradnik, čigar delovno razmerje temelji na pogodbi s stalno, v skladu z rangom službe in ne v skladu z delom odmerjeno plačo ter pokojninsko pravico v skladu z natančno določenimi pravili napredovanja. Njegovo upravljanje je **poklicno** delo na osnovi stvarne **službene dolžnosti**; njen ideal je »sine ire et studi«, ukrepanje, na katero osebni motivi ali občutki nimajo nikakršnega vpliva, kjer bi bili samovolja in nepredvidljivost izključeni, še posebej pa naj ne bi bilo »odvisno od osebe«, torej naj bi bilos trogo formalistično, v skladu z racionalnimi pravili in – če le-ta odpovedo – v skladu s »stvarnimi« vidiki smotrnosti. Komu je dolžnost biti poslušen, je odrejeno s hierarhijo služb, s podrejenostjo tistih, ki so nižje na lestvici, tistim, ki so nad njimi in s predpisanim postopkom za pritožbe. Temelj tehničnega funkcioniranja je: disciplina v obratu.

Razpravo iz zapuščine avtorja je posmrtno objavila Marianne Weber v Preussische Jahrbücher, zvezek CLXXXVII, 1922, str. 1–12 s podnaslovom: Sociološka študija (Eine soziologische Studie).

1. V tip »legalne« oblasti ne sodi seveda le moderna struktura države in srenje, temveč prav tako razmerje oblasti v zasebnem kapitalističnem obratu – v sleherni zvezi, društvu, ki ima številčno, hierarhično členjeno upravljal-sko ekipo. Moderne politične zveze so le najbolj opazni predstavniki tega tipa. Oblast v zasebnem kapitalističnem obratu je sicer delno heteronomna – red delno predpisuje država – glede osebja za izvajanja prisile pa docela he-terokefalna: te funkcije (navadno) opravlja državno, pravosodno in policijsko osebje – vendar pa je avtokefalna v svojem vedno bolj birokratskem organizi-ranju upravljanja. Narave oblasti, katere sorodnost z moderno državno oblastjo bo razpravo o ekonomskih temeljih oblasti napravila še jasnejšo, dejstvo, da je vstop v oblastno zvezo formalno prostovoljen, prav ničesar ne spremeni, saj je izstop prav tako formalno »svoboden«, a tiste, ki so predmet vladanja, navadno zaradi obstoja trga delovne sile, podvrže normam obrata. Veljavnost »pogodbe« kot osnova označuje kapitalistični obrat kot najbolj očiten tip »legalne« oblasti.

2. Birokracija je tehnično najčistejši tip legalne oblasti. Vendar nobena oblast ni **zgolj** birokratska, tj. ne vodijo je zgolj pogodbeno zaposleni in ime-novani uradniki. Kaj takega sploh ni mogoče. Najvišji vrhovi političnih zvez so bodisi »monarhi« (dedni karizmatični vladarji) bodisi od ljudstva izvoljeni »predsedniki« (torej plebiscitarni karizmatični oblastniki) ali pa so izvoljeni v parlamentu, kjer so potem člani parlamenta, ali bolje, voditelji (bolj kariz-matični ali bolj veljaki) strank, ki prevladujejo v parlamentu, dejanski oblastniki. Prav tako upravljal-ska ekipa skoraj nikjer ni v resnici čisto biro-kratska, temveč so navadno pri upravljanju v najraznovrstnejših oblikah ude-leženi delno veljaki, delno zastopniki določenih interesov (v največji meri v tako imenovani samoupravi). Najpomembnejše pa je, da temelji kontinuirano delo pretežno in vse bolj na birokratskih silah. Celotna zgodovina razvoja, še posebej moderne države, je identična z zgodovino modernega uradništva in birokratskega obrata, tako kot je celotni razvoj modernega visokega kapi-talizma identičen z vedno večjo birokratizacijo gospodarskih obratov. Delež birokratskih oblik oblasti narašča povsod.

3. Birokracija ni edini tip legalne oblasti. Sem sodi tudi: voljeno uradni-štvo, uprava parlamentov in odborov in vse vrste kolegijskih oblastnih in upravljal-skih teles, če njihove pristojnosti temeljijo na zakonskih pravilih in če izvajanje oblastne pravice ustreza tipu legalnega upravljanja. V času nastan-ja moderne države so kolegijska telesa precej prispevala k razvoju legal-nih oblik oblasti; še posebej pa se ima pojem »organ oblasti« (»Behörde«) za svoj nastanek zahvaliti prav njim. Po drugi strani pa je imelo voljeno uradni-štvo pomembno vlogo v predzgodovini moderne uradniške uprave (pa tudi danes v demokracijah).

II. Tradicionalna oblast, na osnovi prepričanja v svetost že od nekdanj obstoječih redov in moči oblastnikov. Najčistejši tip je patriarhalna oblast. Oblastna zveza je zaključena skupina, tip ukazujočega »gospodar«, upravljal-ska ekipa »služabniki«, tisti, ki izpolnjujejo ukaze pa so »podložniki«. Posluš-nost velja osebi na osnovi njenega, z rodnom posvečenega lastnega dostojan-stva: iz spoštovanja. Vsebina ukazov je zvezana s tradicijo, katere brezobzir-no kršenje s strani oblastnika bi ogrozilo legitimnost njegove lastne, na po-svečenosti temelječe oblasti. Ustvariti novo pravico glede na norme tradicije je v principu nemogoče. Do tega pride le s »spoznanjem« kakega zakona kot »že od nekdanj veljavnega« (s »pravnim poukom«). V nasprotju s tem pa je zu-naj norm tradicije volja oblastnika določena le z mejami, ki jih v posamez-nem primeru zarisuje občutek primernosti, torej izjemno elastično: njegova

oblast zatorej razpade v področje, ki je strogo vezano na tradicijo in v področje svobodne milosti in samovolje, kjer se vsakokrat ravna v skladu z všečnostjo, naklonjenostjo, nenaklonjenostjo in s čisto osebnimi gledišči, še posebej takimi, na katera vpliva osebna ustrežljivost. Če pa upravljanje in poravnavanje sporov temeljita na načelih, so to načela materialne, etične primerčnosti, pravičnosti ali utilitaristične smotrnosti in ne formalna načela, kot pri legalni oblasti. Docela enako ravna njegova upravljalna ekipa. Le-ta se sestoji iz osebno odvisnih oseb (hišni član ali hišni uradniki) ali iz sorodstva ali osebnih prijateljev (ljubljenec) ali iz ljudi, ki jih veže osebna zvestoba (vazali, dajatveni knezi). Birokratskega pojma »kompetence«, kot stvarno zamejene sfere pristojnosti, ni. Obseg »legitimne« ukazovalne moči posameznih službanikov se ravna po prosti volji gospodarja, kateremu so tudi glede vključevanja njih samih v pomembnejše ali višje vrednotene vloge povsem prepuščeni v presojo. Dejansko se le-to ravna v precejšnji meri v skladu s tem, kaj si smejo uslužbenci dovoliti v zvezi s poslušnostjo podložnih. Odnosov znotraj upravljalne ekipe ne ureja stvarna službena dolžnost in službena disciplina, temveč osebna zvestoba služabnika.

V zvezi s položajem upravljalne ekipe lahko opazimo dve značilno ločeni obliki:

1. Čista patriarhalna struktura upravljanja: služabniki so v celoti osebno odvisni od oblastnika in so izbrani bodisi povsem patrimonialno: sužnji, podložniki, evnuhi – bodisi ekstrapatrimonialno iz (ne) povsem brezpravnih slojev: ljubljenci, **plebejci**. Njihova uprava je povsem heteronomna in heterokefalna; tisti, ki upravlajo, nimajo nikakršne lastne pravice do službe, uradniki tudi niso izbrani glede na **strokovnost** in jim ne pritiče nikakršna stanovska čast; s stvarnimi sredstvi upravljanja gospodarijo v celoti za oblastnika v njegovi lastni režiji. Pri popolni odvisnosti upravljalne ekipe od oblastnika ni nikakršnega jamstva zoper oblastnikovo samovoljo, ki je tu zaradi tega največja. Najčistejši tip je **sultanistična** oblast. Vse resnične »despotije« so bile take, pri čemer se oblast obravnava kot običajna premoženjska pravica oblastnika.

2. Stanovska struktura: služabniki niso osebni sluge oblastnika, temveč neodvisni, na osnovi lastnega položaja družbeno prominentni ljudje; njihova služba jim je **dodeljena** s privilegijem ali koncesijo oblastnika (dejansko ali v skladu s fikcijo legitimnosti) ali pa so si s pravnim dejanjem (nakupom, zakupom, zalogom) pridobili lastno pravico do njim apropiirane službe, ki je ni mogoče samovoljno odpraviti, njihovo upravljanje je v skladu s tem, četudi omejeno, avtokefalno in avtonomno, stvarna sredstva upravljanja so v njihovih rokah, ne v rokah oblastnika: **stanovska** oblast. – Konkurenčni boj med imetniki služb za področja oblasti njihovih služb (in za pridobitev le-teh) pogojuje potem medsebojno zamejitev vsebine njihovih področij upravljanja in nadomešča »kompetenco«. Hierarhično členitev pogosto prekinja privilegij (/de/ non evocando non appellando). Kategorija »discipline« ne obstaja. Celost odnosov urejajo tradicija, privilegiji, fevdalna ali patrimonialna razmerja zvestobe, stanovska čast in »dobra volja«. Oblastna moč je torej porazdeljena med oblastnika in apropiirano in privilegirano upravljalno ekipo in ta stanovska **delitev moči** izredno močno stereotipizira način upravljanja.

Patriarhalna oblast (družinskih očetov, rodovnih poglavarjev, »deželnih očetov«) je le najčistejši tip tradicionalne oblasti. Sleherna vrsta »oblasti« (»Obrigkeit«), ki zgolj na osnovi ustaljene navade zahteva legitimno avtoriteto in si to tudi pridobi, sodi v isto kategorijo in predstavlja ne le povsem jasno izraženo obliko. Z vzgojo in navado izoblikovano spoštovanje, ki ga otrok izraža do družinskega poglavja, je najbolj tipično nasprotje položaju pogod-

beno nastavljenega delavca v kakem obratu na eni strani, na drugi strani pa emocionalnemu verskemu odnosu kakega člana skupnosti do preroka. Hišna zveza je tudi dejansko klična celica tradicionalnih razmerij oblasti. Tipični »uradniki« patrimonialne in fevdalne države so hišni uradniki, ki imajo v prvi vrsti naloge, ki sodijo v področje gospodinjstva (ključarji, komorniki, kornjušniki, kletarji, najvišji sodniki, hišni oskrbniki).

Vzporeden obstoj strogo na tradicijo vezane sfere in svobodne sfere delovanja je skupen vsem tradicionalnim oblikam oblasti. Znotraj te svobodne sfere mora oblastnik ali njegova upravljalna ekipa možnost za svoje delovanje kupiti ali si jo prislužiti z osebnimi odnosi. (Razne pristojbine so se razvile med drugim tudi iz tega) Odločilno pomembna je odsotnost formalnega prava, namesto njega v upravljanju in poravnavi sporov veljajo materialna načela, kar je prav tako skupno vsem tradicionalnim oblikam oblasti in ima še zlasti za odnos do gospodarstva daljnosežne posledice. Patriarh, enako kot patrimonialni vladar, vlada in odloča v skladu z načeli »kadijskega prava«: na eni strani v strogi povezavi s tradicijo, če pa ta povezava dopušča svobodo, pa po neformalnih in iracionalnih vidikih primernosti in pravičnosti v slehernem posameznem primeru in sicer tudi »glede na osebo, za katero gre«. Vse kodifikacije in zakoni patrimonialnih vladarjev izražajo duha tako imenovane »države blaginje«: kombinacija socialnoetičnih in socialnoutilitarnističnih načel prevladuje in predira sleherno formalno strogost prava.

Ločenost patriarhalne strukture od stanovske strukture tradicionalne oblasti je temelj za celotno sociologijo države predburokratske dobe. (Nasprotje med njima postane v celoti razumljivo kajpada šele, ko ga povežemo z gospodarsko platjo, o kateri bomo govorili pozneje: ločitev upravljalne ekipe od stvarnih sredstev upravljanja ali apropiacije stvarnih sredstev upravljanja s strani upravljalne ekipe.) Celotno vprašanje, ali in kateri »stanovi« so bili nosilci idejnih kulturnih dobrin, je bilo zgodovinsko pogojeno v prvi vrsti prav s tem. Upravljanje, ki so ga izvajali patrimonialno odvisni ljudje (sužnji, podložniki), na kakršno naletimo na prednjeazijskem Orientu in v Egiptu vse do obdobja mamelukov, je najekstremnejši in po vsem videzu (ne vselej resnično) najbolj konsekventen tip čiste patriarhalne oblasti brez stanov. Upravljanje, ki ga izvajajo svobodni plebejci, je zelo blizu racionalnemu uradništvu. Upravljanje, ki ga izvajajo učenjaki, je lahko glede na njihovo naravo (tipično nasprotje: brahmani na eni strani in mandarini na drugi in kot nasprotje obojim budistični in krščanski duhovniki) zelo različno, vendar se vselej približuje stanovskemu tipu. Tega najbolj jasno reprezentira upravljanje, ki ga izvaja plemstvo, v najčistejši obliki pa fevdalizem, ki na mesto stvarne racionalne službene dolžnosti postavlja docela osebno razmerje zvestobe in se sklicuje na stanovsko čast vitezov, ki jim je služba dodeljena.

Vse vrste stanovske oblasti, ki temelji na bolj ali manj trajni apropiaciji upravljalne moči, so toliko bližje legalni oblasti, kolikor imajo zaradi garancij, s katerimi so zavarovane pristojnosti privilegirancev, značilnost nekega posebnega »pravnega temelja« (posledica stanovske »delitve moči«), ki patriarhalnim tvorbam z njihovim povsem samovolji oblastnika prepuščenim upravljanjem, manjka. Po drugi strani pa sta toga disciplina in odsotnost lastne pravice upravljalne ekipe pri patriarhalizmu tehnično bližji službeni disciplini legalne oblasti, kot pa z apropiacijo razcepljeno in pri tem stereotipizirano upravljanje stanovske tvorbe, tako da je bilo vključevanje plebejcev (juristov) v službo oblastnikov v Evropi pravzaprav predhodnik moderne države.

III. Karizmatična oblast na osnovi čustvene vdanosti osebi oblastnika in njenim po milosti danim sposobnostim (karizma), še posebej: magičnim

spodobnostim, razodetjem ali junaštvu, moči duha in govora. Večno novo, nevsakdanje, nikoli navzoče in s tem emocionalna vdanost so tu viri osebne vdanosti. Najčistejši tipi so oblast preroka, vojnega junaka, velikega demagoga. Oblastna zveza je zaključena skupina znotraj srenje ali privrženec. Tip ukazujočega je **vodja**. Tip poslušnega je »učenec«. Poslušnost velja izključno vodji osebno zaradi njegovih osebnih nevsakdanjih kvalitet in ne zaradi zakonsko določenega položaja ali tradicionalnega dostojanstva. Zato se tudi, kolikor so mu pripisane te kvalitete, njegova karizma **izpričuje** z dokazi teh kvalitet. Če ga njegovi bogovi »zapustijo« ali če usahne njegova junaška moč ali vera množice v njegove voditeljske sposobnosti, njegova oblast pade. Upravljalna ekipa je izbrana na osnovi karizme in osebne vdanosti: torej ne po strokovnih kvalifikacijah (kot uradniki) niti po stanu (kot stanovska upravljalna ekipa) niti po hišni ali kakšni drugi osebni odvisnosti (kot v nasprotju s tem patriarhalna upravljalna ekipa). Racionalni pojem »kompetence«, kakor tudi pojem stanovskega »privilegija«, ne obstajata. Za obseg legitimacije pooblaščenega privrženca ali učenca je merodajno zgolj poslanstvo oblastnika in njegova osebna karizmatična lastnost. Upravljanju kolikor je ta izraz sploh ustrezen – manjka sleherno spoštovanje pravil, bodisi zakonskih bodisi tradicionalnih. Označuje ga aktualno razodetje ali aktualna stvaritev, dejanje in zgled, sprejemanje odločitve od primera do primera, vsekakor torej – po merilih zakonske ureditve – **iracionalno**. Ni vezano na tradicijo: »napisali so, toda jaz vam povem«, velja za preroke; za vojne junake izginjajo legitimne ureditve z ustvarjanjem novih, ki nastajajo z nasiljem meča; za demagoga pa legitimne ureditve izginjajo na podlagi revolucionarne »naravne pravice«, ki jo oznanja in sugerira on sam. Izvirna oblika karizmatične pravne zapovedi in poravnavanja sporov je oznanjanje rabsodbe s strani oblastnika ali »modrecev« in njeno pripoznanje s strani (vojaške ali verske) skupnosti, ki je obvezujoče, če ji ne nasprotuje konkurenčna zapoved koga drugega, ki terja karizmatično veljavo. V takem primeru bo prišlo do boja med vodji, ki ga bo naposled odločilo **zaupanje** skupnosti in pri katerem je pravica le na eni strani, na drugi pa krivica, ki obvezuje k spravi.

a) Tip karizmatične oblasti je v svojem cerkvenem pravu za starokrščanske skupnosti prvi sijajno razvil **R. Sohm** – še brez spoznanja, da gre za tip – izraz je bil odtlej večkrat uporabljen brez spoznanja o njegovi daljnosežnosti. – Zgodnja preteklost pozna poleg neznatnih nastavkov »zakonske« oblasti, ki kajpada nikakor niso povsem umanjali, razdelitev celote vseh oblastnih razmerij na tradicijo in karizmo. Ob »gospodarskem poglavarju« (Sachem) Indijancev, ki je v svojem bistvu docela tradicionalna figura, stoji karizmatični vojni knez (ki ustreza nemškemu »vojvodi« («Herzog«)) s svojimi privrženici. Lovski in vojni pohodi, ki so terjali vodjo z nevsakdanjimi osebnimi kvalitetai, so posvetni, magija pa »duhovni« prostori karizmatičnega voditeljstva. Vse odlej hodi s preroki in vojnimi knezi vseh časov karizmatična oblast nad ljudmi skozi stoletja. Karizmatični politik – »damagog« – je proizvod zahodnih mestnih držav. V mestni državi Jeruzalem je nastopal zgolj v verskem oblačilu, kot prekrok; nasprotno pa mu je ustava Aten, od novosti, ki sta jih uvedla Perikles in Efiates dalje, povsem prikrojena, brez njega državni stroj sploh ne bi mogel funkcionirati.

b) Karizmatična avtoriteta temelji na »veri« v preroka, na »pripoznanju«, ki ga uživa karizmatični vojni junak, junak ceste ali demagog osebno in ki z njim tudi preneha. Vendarle karizmatična avtoriteta ne izpeljuje svoje avtoritete iz tega pripoznanja privrženec temveč ravno nasprotno: vera vanj in pripoznanje veljata za **dolžnost**, katere izpolnitev karizmatično legitimirani vodja terja zase in katere kršitev kaznuje. Karizmatična avtoriteta je sicer

ena izmed velikih revolucionarnih sil zgodovine, vendar je v svoji čisti obliki docela avtoritarna in oblastna.

c) Povsem jasno je, da je tu izraz »karizma« uporabljen v pomenu, ki je, kar zadeva vrednotenje, čisto nevtralen. Manični napadi besnosti nordijskega »bersekera«, mirakel in razodetje katerega koli zakotnega preročišča, demagoške zmožnosti Kleona, so za sociologijo prav tako »karizma«, kot lastnosti, ki jih imajo Napoleon, Jezus, Perikles. Za nas je namreč odločilno zgolj to, ali so veljali in **delovali** kot karizma, tj. uživali pripoznanje. Temeljna predpostavka za to je »izpričanost«: s čudeži, uspehi, blagrom in srečo privrženec ali podložnikov se mora karizmatični oblastnik dokazati kot »po božji milosti« poslan. Le toliko časa velja kot tak, kolikor dolgo mu to uspeva. Če doživi neuspeh, se njegova oblast zamaje. Ta karizmatični pojem »božje milosti« je imel tam, kjer je obstajal, zelo pomembne nasledke. Položaj kitajskega monarha je bil ogrožen, če so suša, poplave, slaba letina ali druge nesreče zasejale dvom o tem, ali je še v božji milosti. Pretila sta mu javno samoobtoževanje in kesanje, pri dalj časa trajajoči nesreči ali zlu pa odstop in včasih žrtvovanje. Potrditev s čudeži se je zahtevala od slehernega preroka (še Luther od prebivalcev Zwicaua).

Obstoj najpogostejših, po svoji temeljni značilnosti **legalnih** razmerij oblasti, temelji, če k njeni stabilnosti prispeva vera v legitimacijo, na mešanih temeljih. Tradicionalna privajenost in »prestiz« (karizma) se pridružita – navsezadnje prav tako privajeni – veri v pomembnost formalne legalnosti: če enega izmed njih zamajejo zahteve, postavljene podložnim, ki so glede na tradicijo neobičajne, nenavadna nezgoda, ki uniči prestiz ali kršitev običajne formalno legalne korektnosti, vse to vero v legitimnost pretrese in omaje v enaki meri. Pri **vseh** razmerjih oblasti pa je za kontinuiran obstoj dejanske poslušnosti podložnih najbolj pomembno predvsem dejstvo, da obstaja upravljska ekipa in njeno **kontinuirano**, k izvajanju reda in (direktnemu ali indirektnemu) prisiljevanju k podložnosti oblasti, usmerjeno delovanje. Zagotavljanje tega delovanja, ki udejanja oblast, je to, kar imamo v mislih, kadar govorimo o »organizaciji«. Za to tako pomembno lojalnost upravljske ekipe oblastniku, je odločilna njihova interesna solidarnost z oblastnikom – tako idejna, kot materialna. Za odnose oblastnika do upravljske ekipe velja na splošno, da je zaradi osamitve pripadnikov ekipe in solidarnosti slehernega člana z njim praviloma oblastnik nasproti vsakemu posamezniku, ki se upira, tisti, ki je močnejši, nasproti vsem skupaj pa vsekakor potem tisti, ki je šibkejši, če se – kakor so storile številne kategorije ekip v preteklosti in sedanjosti – tesno združijo. Da bi z obstrukcijo ali zavestnim nasprotnim delovanjem onemogočili vpliv oblastnika na delovanje zveze in s tem onemogočili njegovo oblast, je potreben načrten dogovor med člani upravljske ekipe. Prav tako je potrebno ustvariti lastno upravljsko ekipo.

d) Karizmatična oblast je specifično **nevsakdanji** in čisto osebni družbeni odnos. Pri kontinuiranem obstoju, najpozneje pa z odpravo osebnega nosilca karizme, ima razmerje oblasti – v skrajnem primeru takrat, kadar ne ugasne hkrati z odpravo nosilca, ampak na neki način obstaja še naprej in torej avtoriteta oblastnika preide na naslednike – tendenco, da postane vsakdanji:

1) s tradicionalizacijo ureditve. Kontinuirano karizmatično novo ustvarjanje na področju prava in ukazovanja pri upravljanju s strani nosilca karizme ali karizmatično kvalificirane upravljske ekipe nadomesti avtoriteta prejedicev in precedenčnih primerov, ki so jih oni ustvarili ali jim jih pripisujejo;

2) s preoblikovanjem karizmatične upravljske ekipe učencev ali privr-

žencev v legalno ali stanovsko ekipo, tako da le-ta prevzame interne ali s privilegijem apropiirane oblastne pravice (Lehen, Pfründe);

3) s preoblikovanjem smisla karizme same. Za to je odločilen način razrešitve **problema nasledstva**, ki je iz idejnih, kakor tudi (precej pogosto pa predvsem) iz materialnih vzrokov, zelo pereče vprašanje.

Rešitev tega problema je mogoča na različne načine: zgolj pasivno čakanje na novega karizmatično potrjenega ali kvalificiranega oblastnika se navadno, še zlasti, kadar čakanje nanj traja dalj časa in so močni interesi, kakršnikoli že, povezani z nadaljnjim obstojem oblastne zveze, zamenja z aktivnim delovanjem, ki ima za cilj pridobiti novega vodjo.

a) z iskanjem značilnosti karizmatičnih lastnosti. Precej čist tip: iskanje novega Dalai Lame. Strogo osebna, nevsakdanja narava karizme se s tem spremeni v kvaliteto, ki jo je mogoče ugotoviti s pomočjo pravil.

b) z oraklom, žrebom ali drugimi tehnikami. Vera v osebo karizmatično kvalificiranega se s tem spremeni v vero v ustrezno tehniko;

c) z označitvijo karizmatično kvalificirane osebe:

1. z nosilec karizme same: določitev naslednika, zelo pogosta oblika, tako pri prerokih, kakor pri vojnih knezih. Vera v samolegitimnost karizme se s tem spremeni v vero v legitimno dedovanje oblasti na podlagi pravnih in božjih določb;

2. s karizmatično kvalificiranimi učenci ali privrženci, ki jih pripozna verska oz. vojaška skupnost. Razumevanje tega postopka kot »volilne« pravice oz. kot »predvolilne« pravice je sekundarno. Ta moderni pojem tu ne pride v poštev. Po prvotni ideji tu ne gre za »glasovanje« o volilnih kandidatih, med katerimi je mogoče svobodno izbirati, temveč za ugotavljanje in pripoznanje »pravega«, karizmatično kvalificiranega, k nasledstvu *poklicanega* oblastnika. »Napačna« izbira je bila zatoj krivica, ki jo je treba popraviti. Dejanski postulat je bil, da bi moralo biti mogoče doseči soglasnost, nasprotje naj bi bila zmota in šibkost.

Vsekakor vera ni več veljala osebi kot taki, temveč »pravi« in »veljavno« označeni (in eventualno intronizirani) ali kako drugače v moč na način objekta lastništva, vpeljeni osebi oblastnika.

3. z »**dedno karizmo**«, ki si predstavlja, da so karizmatične lastnosti vrojene. Sama na sebi je najbolj očitna misel o »dedni pravici« do oblasti. Ta misel je prevladovala zgolj na Zahodu v srednjem veku. Precej pogosto se je karizma vezala le na rod in je moral biti novi nosilec šele posebej ugotovljen: po enem izmed pravil in eni izmed metod, navedeni od a) do c). Kjer glede osebe obstajajo trdna pravila, pa le-ta niso enotna. Le na srednjeveškem Zahodu in na Japonskem je docela enoznačno prodrla »pravica prvorojenega« do krone, kar je bilo zelo v prid povečanju stabilnosti tamkajšnje oblasti, saj vse druge oblike sprožajo notranje konflikte. Vera potem ne velja več osebi kot taki, temveč »legitimnemu« dediču dinastije: čisto aktualna in nevsakdanja narava karizme je preoblikovana, in sicer izjemno močno, v smeri tradicionalnega, pojem »božje milosti« pa je v svojem pomenu povsem spremenjen (= oblastnik zaradi lastne polne pravice in ne na osnovi s strani podložnih pripoznane **osebne** karizme). Zahteva po oblasti je potem *povsem* neodvisna od osebnih kvalitiet.

4. z ritualnim popredmetenjem karizme: prepričanje, da je karizmo z določeno vrsto hierurgije: maziljenjem, polaganjem rok ali drugimi zakramentnimi dejanji mogoče prenesti, ali da je magična kvaliteta, ki jo je mogoče proizvesti. Vera potem ne velja več osebi nosilca karizme – od čigar kvalitiet je zahteva po oblasti (kot je posebno jasno izpeljano s katoliškim načelom character

indelebilis glede duhovnika) docela neodvisna – temveč učinkovitosti ustreznega zakramentnega dejanja.

5. Karizmatičnemu načelu legitimnosti, po svojem smislu razumljenem avtoritarno, se lahko spremeni pomen v antiavtoritarnega. Dejanska veljava karizmatične oblasti temelji na pripoznanju konkretne osebe kot karizmatično kvalificirane in izpričane s strani podložnih. Po izvirnem razumevanju karizme se to pripoznanje legitimnemu – zaradi njegove kvalificiranosti – pretendentu **dolguje**. To razmerje pa se lahko brez težav razlaga drugače in sicer, da naj bi bilo svobodno pripoznanje podložnih s svoje strani predpogoj legitimnosti in podlaga zanjo (demokratska legitimnost). Potem postane pripoznanje »izbira«, na osnovi lastne karizme legitimirani oblastnik pa nosilec moči po volji podložnih in na osnovi mandata. Tako imenovanje, ki ga izvršijo privrženci, kakor tudi aklamacija (vojaške ali verske) skupnosti, kakršna je plebiscit, so zgodovinsko pogosto privzele značilnost z glasovanjem opravljene izbire in s tem napravile oblastnika, izvoljenega zaradi njegovih karizmatičnih lastnosti, za **uradnika**, ki ga izberejo podložni čisto po svoji volji.

Prav tako se karizmatično pravilo, da mora biti karizmatična pravna zapoved skupnosti (vojaške ali verske) oznanjena in z njene strani **pripoznana** ter na ta način obstoječa možnost, da si različne in nasprotne zapovedi konkurirajo in se potem s karizmatičnimi sredstvi, naposled z izrekanjem skupnosti za **pravo** zapoved, sprejme odločitev, zelo lahko razvije v – *legalno* – predstavo, da podložni svobodno določajo pravico, ki naj velja, z razglasitvijo volje in da je štetje glasov legitimno sredstvo za ta namen (načelo majorizacije).

Razloček med izvoljenim **vodjo** in izvoljenim uradnikom je potem predvsem razloček v pomenu, ki ga daje sama izvoljena oseba svojemu vedenju in – v skladu s svojimi kvalitetami – ki ga glede svoje ekipe in glede podložnih, **zmore** dati: uradnik bi se vedel kot mandatar svojega gospodarja, v tem primeru torej volilcev, vodja pa bi se vedel kot izključno odgovoren samemu sebi; torej bi tako dolgo, kot lahko z uspehom terjala njihovo zaupanje, ravnal docela po lastni presoji (**demokracija vodje**) in ne, tako kot uradnik, v skladu z izrečeno ali domnevno voljo volilcev (v »imperativnem mandatu«).

Prevedla Zlata Gorenc